

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-3, ISSUE-5

BADIIY GRAFIKA SOHASIDAGI PEDAGOGIK FAOLIYAT, NATYURMORTNI RANG-TASVIRDA QAYTA ISHLASH

Turaeva Mohinur Sattorovna – Buxoro pedagogika instituti 1-kurs magistranti

Annotatsiya: maqola bilim olishning samarali yo'llarini ochib berishga yordam bera oladigan yo'llarni ko'rsatib beradi, unda ta'lim maqsadlari o'qituvchiga qanday shaxsni shakllantirish kerakligi haqida aniq tasavvur beradi va tabiiyki, uning ishiga kerakli ma'no va yo'nalish beradi. Pedagogik faoliyat - ma'naviy va amaliy tajribani uzatish jarayonida odamlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarni ta'minlaydigan faoliyat. Pedagogik faoliyat ikki turdan iborat: ilmiy va amaliy. O'qituvchining pedagogik faoliyati - o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari tizimini, shu jumladan, bir vaqtning o'zida shaxsni rivojlantirish va tarbiyalash maqsadlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyat.

Kalit so'zlar: *badiiy grafika, pedagogik faoliyat, natyurmort, kompozitsiya, vizual til*

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБЛАСТИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ГРАФИКИ, ОБРАБОТКИ НАТЮРМОРТА В ЦВЕТНОМ ИЗОБРАЖЕНИИ

Тураева Мохинур Сатторовна – магистрант 1 курса
Бухарского педагогического института.

Аннотация: в статье раскрыты пути, которые могут помочь выявить эффективные способы обучения, при которых образовательные цели дают учителю четкое представление о том, какой человек должен формироваться и, конечно, необходимый смысл, и направление его работы. Педагогическая деятельность – это деятельность, обеспечивающая взаимоотношения между учителем и учениками в процессе передачи духовного и практического опыта. Педагогическая деятельность состоит из двух видов: научной, и практической. Педагогическая деятельность учителя – это деятельность, направленная на развитие системы знаний, умений и навыков учащихся, включающая в себя одновременно цели личностного развития и образования.

Ключевые слова: *художественная графика, педагогическая деятельность, натюрморт, композиция, визуальный язык*

PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE FIELD OF ARTISTIC GRAPHICS, PROCESSING OF STILL LIFE IN COLOR IMAGE

Turaeva Mohinur Sattorovna – 1st year master's student
Bukhara Pedagogical Institute.

Abstract: the article reveals ways that can help identify effective ways of teaching, in which educational goals give the teacher a clear idea of what kind of person should be formed and, of course, the necessary meaning and direction of his work. Pedagogical activity is an activity that ensures the relationship between teacher and students in the process of transmitting spiritual and practical experience. Pedagogical activity consists of two types: scientific and practical. The pedagogical

activity of a teacher is an activity aimed at developing the system of knowledge, skills and abilities of students, which simultaneously includes the goals of personal development and education.

Key words: *artistic graphics, teaching activities, still life, composition, visual language*

Grafika- qadimgi yunoncha so'zdan olingan bo'lib yozma - yozib olish degan ma'noni anglatadi. Badiiy grafika tasviriy san'atning bir turi bo'lib, unda asosiy vizual vositalar (grafik) tasvir yuzasining (odatda oq varaq) xususiyatlari va ranglarning bir – biri bilan uyg'uligi munosabatlari tasvirlanadi. Badiiy grafikaning ajralmas qismi chizmadir. Har bir asarga jilov berish uchun uning andazasi chizilib, so'ngra unga rang berishga kirishiladi. Badiiy grafika san'atining o'ziga xos xususiyatlarini va chegaralarini aniqlab boruvchi mohiyati rassomlarni va san'at nazariyotchilarini doimo qiziqish uyg'otib kelmoqda. Badiiy grafikaning rang – barangligini namoyon qila oladigan bosib chiqarish texnikalarida namoyon bo'lishi, yog'och va metall o'ymakorligi, litografiya – quyib, uning qolipi yasalgandan keyin bosma qolip tayyorlash usuli, monotip – bir xil shakldagi materiallarni tayyorlashda hamda chiqarishda qo'llaniladi.

Ingliz modernist rassomi V.Kren o'zining "Chiziq va shakl" kitobida tasviriy shaklning turli darajadagi abstraktsiyasiga asoslanib, san'atdagi grafik va tasvir tamoyillari tushunchalarini mohiyatini ochib berishga harakat qildi. Nemis rassomi M. Klinger grafik san'atning umumlashtirilgan sifatiga "slate art" deb nomlanishini taklif qildi.

Natymort tasviriy san'atning bir turi - janri bo'lib, unda "jonsiz tabiat ob'yektlari tasvirlangan bo'ladi. Natymortning asosiy janri va kompozitsion shartliligi tasvirlangan ob'ektlarni atrof-muhitdan ajratib chizishdan iborat bo'lishi kerakligini ilgari surdi. Oddiy qilib aytganda, tabiat jismlarini baliqlar, gullar va boshqalarni tasvirlash tushiniladi. Bunday yondashuv tasviriy san'atning asosiy namunasi bo'lib xizmat qiladi, kuzatuvchilarga o'zgacha estetik zavq bag'ishlaydi. Natymortda tasvirlangan tasvirlar o'zining jonlilik xususiyatlarini yoqotmagan holda saqlanib qolishi kerak.

Bundan tashqari natymort janri orqali jonsiz tabiat ob'ektlari ham tasvirlanishi mumkin. Bularga misol qilib, Qadimgi Misr va Qadimgi Yunonistonda tasvirlangan gullar, mevalar, oziq-ovqat va ichimliklar solingan idishlarni aytish mumkin. Biroq, bunday tasvirlar hali alohida janr sifatida aniqlanmagan va maxsus belgiga ega emas deb aytiladi. Gent qatl qilinadigan maydonni tasvirlar ekan, uning markazida aka-uka Van Eyk tomonidan 1432-yilda qatl qilishi e'lon qilish sahnasida, sochiq bilan oddiy yuvinish moslamasi tasvirlanganligi, bu tasvirlar orqali voqelik tuyg'usi, sodir bo'layotgan narsaning o'ziga xos haqiqiylikni tasavvur qilishimiz mumkin.

Natymort elementlarini Italiya proto-Uyg'onish davri rassomlari: Giotto, P. Lorenzetti, T. Gaddi va boshqalar o'z rasmlarida aks ettirishgan. An'anaviy tarzda, Yangi asr san'atida "trompe-loel" janridagi birinchi natymort - deb ishoniladi. Haqiqiy illyuziyani yaratadigan narsalarning naturalistik tasviri 16-asr boshlarida italyan rassomi Yakopo de' Barbari tomonidan yozilgan. Biroq, 15-16-asrlarda ob'ektlarning tasvirlari odatda tarixiy, landshaft yoki kundalik janr kompozitsiyasining bir qismi sifatida, turar-joy interyeri tasvirlari yoki interyerdagi portretlar sifatida ko'rib chiqildi.

Uzoq vaqt davomida natymortlar diniy kompozitsiyalar bilan bog'liq bo'lib kelgan. Masalan bularga ramkalar, gul gulchambarlari, Xudoning onasi va Masihning figuralari bilan bog'liq tasvirlarni misol qilib keltirish mumkin. Natymortlar qurbongoh tasvirining teskari tomoniga joylashtirilgan bo'lgan. Shuningdek, 16-asrda bosh suyagi va shamni tasvirilaydigan vanitas rasmlarning keng tarqalgan an'anasi mavjud edi, masalan, bunga misol Jan Gossaertning Jan Karondel portreti hisoblanadi. Gollandiyada yaralgan natymort 17-asrning noyob ma'daniy

hodisasi bo'ldi va butun Evropa san'atining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatdi. Natyurmort san'atining unday tez rivojlanishiga bir qancha muhim omillar ta'sir ko'rsatdi. Birinchidan, ijtimoiy fanlar, matematika, fizika va tabiiy fanlar kabi natyurmort san'atining ham yutuq darajasi kichik mamlakat uchun hayratlanarli bo'di.

17-asrning 40-yillaridan boshlab Gollandiya rangtasviridagi natyurmort mustaqil janr sifatida keng tarqaldi. Birinchilardan biri Ambrosius Bosshaert Elder va Baltasarvan der Ast kabi rassomlarning asarlaridagi gulli natyurmortlar tasvirlanib, ikkinchisida Yan Davids de Xem va uning izdoshlarining hashamatli natyurmortlarida o'z rivojlanishini davom ettirdi.

Natyurmort rasmning mustaqil janri sifatida 18-asr boshlarida Rossiyada paydo bo'lgan. Uning g'oyasi dastlab yer va dengiz in'omlari, insonni o'rab turgan narsalarning xilma-xil dunyosi bilan bog'liq edi. 19-asrning oxirigacha natyurmort, portret va tarixiy rasmlardan farqli o'laroq, "pastki" janr hisoblangan. U asosan o'quv mahsuloti sifatida mavjud bo'lgan va faqat gullar va mevalarning rasmi sifatida cheklangan tushunchada qabul qilingan.

20-asr boshlari rus natyurmort rasmining gullab-yashnashi bilan ajralib turdi, bu birinchi marta boshqa janrlar orasida tenglikka erishdi. Rassomlarning vizual til imkoniyatlarini kengaytirishga intilishi rang, shakl va kompozitsiya sohasidagi faol izlanishlar bilan birga keldi. Bularning barchasi ayniqsa natyurmortda yaqqol namoyon bo'ldi. Yangi mavzular, tasvirlar va badiiy texnikalar bilan boyitilgan rus natyurmorti juda tez rivojlandi: o'n yarim yil ichida u impressionizmdan mavhum shakl yaratishga o'ta oldi

1930-1940-yillarda bu rivojlanish to'xtadi, ammo 1950-yillarning o'rtalaridan boshlab natyurmort sovet rassomchiligida yangi yuksalishni boshdan kechirdi va shu vaqtdan boshlab u boshqa janrlar bilan bir qatorda mustahkam turadi.

O'qituvchining o'quv materialini tasvirlash, og'zaki tushuntirishni to'ldirish bilan bog'liq va bevosita dars davomida amalga oshiriladigan vizual faoliyati odatda pedagogik rasm deb ataladi. Rassomlik va grafika fakulteti talabalari birinchi marta o'qituvchilik amaliyotida doskaga duch kelishadi va ko'pincha uning oldida adashib qolishadi. Noaniqlikning sababi nafaqat chizmaga yomon tayyorgarlik ko'rishda, balki ko'plab omillardan iborat. Birinchidan, talaba hali format hissini rivojlantirmagan. Agar shu paytgacha u Vatman qog'ozi varag'ida ishlashi kerak bo'lgan bo'lsa, unda qora taxta uning oldida bir necha barobar kattaroq maydon bilan paydo bo'ladi. Qog'ozga chizilgan rasm ikki metr dan uch metrgacha idrok qilish uchun mo'ljallangan; doskadagi tasvir 4-sinf o'lchamlariga mos kelishi kerak va orqa partalarda o'tirgan o'quvchilar tomonidan tasvirni normal idrok etishi uchun mo'ljallangan bo'ladi.

To'rtinchidan, pedagogik rasmlarni yaratish bo'yicha ishlar o'quv materialini og'zaki taqdim etish bilan bir vaqtda amalga oshiriladi. "Majoziy ma'noda aytadigan bo'lsak, o'qituvchining qo'lidagi bo'r uning nutqidan hamqadam bo'lishi kerak, nutq esa qo'ldan ortda qolmasligi kerak. Bu izchillikka o'qish davridagi qat'iyatli mashg'ulotlar va keyingi mustaqil ish yillarida uzoq muddatli amaliyot orqali erishiladi. Didaktik talablar nuqtai nazaridan, bularning barchasiga ahamiyat berish lozim.

Doskada rasm chizish jarayonining estetik mohiyatini hisobga olish lozim. Masalan, o'qituvchi vaqt o'tishi bilan oqartirilgan eski doskaga bo'r bilan rasm chizsa, bo'r izini olib tashlab bo'lmaydi, bu o'quvchilarga bir muncha noqulayliklarni keltirib chiqaradi.

Pedagogik rasmning bir turi - o'qituvchi tomonidan o'quvchi ishining hoshiyalarida chizilgan tushuntirish chizmasi, shuningdek, o'quv materialini aniqlashtirish va to'ldirish uchun dars davomida

doskada turli xil materiallardan yasalgan lakonik katta o'lchamdagi eskizlar hisoblanadi. Ushbu chizmalarni qo'llash usullariga ko'ra ikkita asosiy turga bo'lish mumkin:

1. Sinfdagi barcha o'quvchilarga frontal ko'rsatish uchun mo'ljallangan katta o'lchamli chizmalar.

2. O'quv materialining individual tushuntirishini ko'rsatish uchun o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning ishlarining hoshiyalarida yoki alohida qog'ozlarda tuzilgan kichik eskizlar.

Pedagogik chizmalar quyidagi funktsiyalarni bajarishi mumkin:

a) dars davomida o'qituvchining og'zaki tushuntirishini tasvirlash;

b) chizmalar ustida ishlashning uslubiy ketma-ketligini ko'rsatish;

v) chizish bosqichlaridan birini ko'rsatish;

d) tasvirlangan predmetlar tuzilishining mohiyatini tushuntirish;

e) chizmalarni kompozitsion loyihalash tamoyillarini ko'rsatish;

f) turli materiallar bilan ishlashning texnik usullarini ko'rsatish;

g) dars mavzusiga oid ko'rgazmali masalalarning to'g'ri va noto'g'ri yechimlarini vizual tahlil qilish;

h) muayyan mavzudagi chizmalarning xususiyatlarini tushuntirish.

Tasviriy san'atdan amaliy mashg'ulotlarda pedagogik chizmalardan foydalanishning boshqa holatlari ham mavjud. Tushuntiruvchi chizmalar juda qisqa vaqt ichida tuziladi va qo'llanilgan texnika va materiallarda farqlanadi.

Doskada ma'lum tasvirlarni yaratishda ular odatda turli xil materiallardan foydalangan holda faqat chiziq yoki qisqa chiziqdan foydalanadilar: ko'mir, sanguine, sous, pastel, bo'r, va boshqa turlarini misol qilib olish mumkin. Tasviriy san'at o'qituvchisi ishida, shuningdek, kelajakdagi tasvirning konturlarini belgilamasdan, siyoh, akvarel yoki gouache yordamida cho'tka bilan tayyorlangan tezkor eskizlardan ko'proq foydalanish tavsiya etiladi. Bunday eskizlarda ikkita asosiy element faoldir: rangli nuqta va fon, buning yordamida ob'ekt silueti aniq o'qilishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Мастера искусства об искусстве: избр. отрывки из писем, дневников, речей и трактатов: в 7-и т. / ред. А. А. Грубер и др. - М. : Искусство, 1966-69. - Т. 2. -496 с. - С. 108.

2. Мастера искусства об искусстве: избр. отрывки из писем, дневников, речей и трактатов: в 7-и т. / ред. А. А. Грубер и др. - М. : Искусство, 1967. - Т. 3. - 632 с. - С. 411.

3. Урванов, И. Ф. Краткое руководство к познанию рисования в живописи исторического рода, основанное на умозрении и опытах / И. Ф. Урванов // Рисунок. Живопись. Композиция : хрестоматия : учебное пособие / Сост. Н. Н. Ростовцев, С. Е. Игнатъев, Е. В. Шорохов. - М. : Просвещение, 1989. - С. 156.

4. Ростовцев, Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием / Н. Н. Ростовцев, А. Е. Терентьев. - М., Просвещение, 1987. - 176 с. - С. 11.

5. Кузин, В.С. Психология (учебник для художественных училищ) / В. С. Кузин. -М.: Высшая школа, 1982. - 256 с.

6. Кузин, В.С. Психология живописи / В. С. Кузин. - М.: Оникс 21век, 2005. - 304 с.

7. Шпикалова, Т. Я. Модель развития инновационных процессов этнохудожественного образования / Т. Я. Шпикалова //Наука и Школа. -2007.-№5.- С. 49-51.

8. Неменский, Б. М. Искусство, нравственность и ... идеология гламура / Б. М. Неменский // Философия художественной культуры: традиции и современные тенденции : сб. статей. - М. : МГПУ, 2010. - 244 с. - С. 41-48.
9. Юсов, Б. П. Современная концепция образовательной области «Искусство» в школе / Б. П. Юсов // Виды искусств и их взаимодействие. - М. : Педагогика, 2001. - 28 с.
10. Полуянов, Ю. А. Изобразительное искусство. Содержание, методика и организация занятий в начальной школе / Ю. А. Полуянов. - М. : ИНТОР, 1997. - 48 с. - С. 18.
11. Фаворский, В. А. О композиции / В. А. Фаворский // Искусство. - 1933. - № 1-2. - С. 1-3. - С. 1-7.
12. Волков, Н. Н. Композиция в живописи / Н. Н. Волков. - М. : Искусство, 1977. - 524 с.
13. Шорохов, Е. В. Основы композиции / Е. В. Шорохов. - М. : Просвещение, 1979. - 303 с.
14. Аксенов, К. Н. Рисунок (В помощь начинающему художнику-оформителю) / К. Н. Аксенов. - М. : Плакат, 1987. - 192 с.
15. Баммес, Г. Изображение фигуры человека: пособие для художников, преподавателей и учащихся / Баммес, Г.; пер. с нем. В. А. Виталса. - М. : Сварог и К, 1999. - 336 с. - С. 55.
16. Ли, Н. Г. Основы учебного академического рисунка / Н. Г. Ли. - М.: Эксмо, 2005. - 480 с.
17. Кандинский, В. В. О духовном в искусстве (живопись). Из архива русского авангарда / В. В. Кандинский. - Л. : Фонд «Ленинградская галерея», 1990. - 67 с.
18. Иттен, И. Искусство формы. Мой форкурс в Баухаусе и других школах / И. Иттен; пер. с нем. и предисловие Л. Монаховой. - М. : Издатель Д. Аронов, 2001. - 136 с. - С. 7.
19. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм; пер. с англ. - М.: Архитектура -С, 2007. - 392с.
20. Гелб, М. Дж. Научитесь мыслить и рисовать как Леонардо да Винчи / М. Дж. Гелб; пер. с англ. - Минск: Попурри, 2000. - 304 с.
21. Эдвардс, Б. Откройте в себе художника / Б. Эдвардс; пер. с англ. - Минск: Попурри, 2009. - 285 с.
22. Левин, И.Л. Живописная ассоциативная композиция в архитектурном образовании: практико-ориентированная монография / И.Л. Левин, Г. И. Панксенов, В. И. Андреева. - Saarbrücken, Deutschland: LAP LAMBERT Academic Publishing: 2014. - 296 с.
23. Бакушинский, А. В. Художественное творчество и воспитание. Опыт исследования пространственных искусств / Бакушинский, А. В. - М. : Новая Москва, 1925. - 240 с.